

AVELSPLAN FÖR SVENSK BONDKATT

Rasens namn: Svensk bondkatt

Geografiskt område: Sverige

Avelsprogrammets syfte: Bevarande av rasen

Lantrasföreningen Bondkatten

Under våren 2019 inledde en intressegrupp arbetet med att bygga upp ett nätverk för att kartlägga och inventera den svenska lantraskatten, bland annat genom upprop i flera lantrastidningar. I juli 2020 bildades formellt Lantrasföreningen Bondkatten, en rikstäckande ideell förening med syfte att bevara den svenska bondkatten som lantras och värna om dess ursprungliga miljö och användning. Föreningen ska arbeta med att sprida information om och acceptans för den svenska bondkatten, främja kontakten mellan djurägare och ta initiativ till forskning.

Bakgrund och beskrivning

Bondkattens bakgrund, beskrivning och användning finns dokumenterad i en rasram (bilaga 1).

Bondkattens unika situation

Som husdjur har katten en unik ställning, eftersom människan historiskt sett haft betydligt mindre inflytande över katten än över något annat husdjur. Relationen kan närmast beskrivas som ett symbiosförhållande, där katten bidragit med skadedjursbekämpning och i utbyte fått visst skydd och god tillgång på föda i form av gnagare. Till skillnad från andra husdjur har katten själv fått sköta partnerval och förökning. Människans påverkan på aveln har i princip bara utgjorts av att övertaliga kattungar och katter med oönskat beteende har avlivats. Det viktigaste har alltid varit att katten är en bra mus- och råttjägare. Det har därför inte funnits anledning att avla fram specialraser med olika användningsområden.

Även bevarandemässigt är bondkattens situation unik. De flesta andra lantraser har tillvaratagits när det endast fanns en mycket liten restpopulation kvar, ofta bara några enstaka närbesläktade djur som ibland inte längre hölls på ursprungligt sätt. När det gäller bondkatten finns det än så länge en relativt stor population med bred genetisk variation, som fortfarande hålls på det sätt och i den miljö den ursprungligen formats av, det vill säga *in situ*.

Antal bondkatter

År 2017 fanns det 1 441 000 katter i Sverige (Novus). Jordbruksverkets rapport "Utveckling av husdjursgenetiska resurser 2006" uppger att 9 % av landets katter vid tidpunkten fanns på gårdar. Det är 14 år sedan och antalet gårdar har minskat. Med tanke på att ytterligare några procentenheter katter lever på landsbygden i gårdsnära miljöer som kan räknas som *in situ* kalkylerar vi med 10 %. År 2012 var 81 % av landets katter kastrerade (SCB) och 2017 var siffran 90 % (Novus). Någon uppdelning mellan landsbygd och tätort gjordes inte, men vi förutsätter att siffran är lägre för landsbygd än den är för tätort. Vi kalkylerar med att 80 % av katterna på landsbygden i dag är kastrerade.

I städer och tätorter finns katter som genetiskt fortfarande är bondkatter. Här är dock risken för inkorsning och andra problem större och annorlunda för utekatter jämfört med på landsbygden. Vi räknar inte in dessa katter i bevarandearbetet.

På dessa grunder bedömer vi att det finns 25 – 30 000 intakta svenska bondkatter som lever *in situ*, alltså 2 % av landets totala kattpopulation. Det finns inte tillräckligt underlag för att säga något om könsfördelningen, så effektiv population kan inte beräknas. Tendensen är minskande och rasen är hotad.

Hotbild

Uppfattningen att det inte finns någon lantraskatt. Många människor hävdar att den sedan länge är bortkorsad med olika raskatter. Kattens rörliga natur, okunskap om lantrasens variation samt uppfattningen att det krävs en rasstandard, stambok och registrering för att något ska kunna betraktas som en "ras" kan förklara detta. Alla förmodade bondkatter vi studerat på foton och vid gårdsbesök sedan hösten 2019 har överensstämt med beskrivningarna i rasramen.

En viktig uppgift för föreningen är att informera om att bondkatten är en lantras med både egenvärde och bevarandevärde, som måste få lov att finnas kvar med sin ursprungliga genetiska variation. Även i framtiden behöver bondkatten hållas och användas på det sätt och i den miljö som den ursprungligen formades av.

En snabb minskning av antalet fertila katter. Förändringen sker snabbt och dramatiskt genom kastrering. I dag råder brist på preventivmedel för katter och motstånd från veterinärhåll att skriva ut sådana preparat. Kastrering förordas generellt.

Om det ska vara möjligt att bevara den svenska bondkatten *in situ* och samtidigt uppfylla gällande föreskrifter om att förebygga oplanerad, oönskad eller överdriven reproduktion, måste det finnas tillgång till ett acceptabelt preventivmedel för honkatter.

Förändrad användning. Katten betraktas allt mer som ett sällskapsdjur som ska hållas inomhus och allt mindre som ett nyttodjur. Bondkattens egenskaper kan inte upprätthållas om populationen hålls inomhus, vilket betyder att en svensk lantras håller på att utrotas till sin funktion.

Avelsmål

Målet är att bevara bondkatten som fungerande mus- och råttjägare i gårdsnära miljöer över hela Sverige. Eftersom bondkatten är en lantras, ses exteriör variation som positiv så länge djuren är funktionella och inte faller utanför rasramen.

Avelsarbetets genomförande

Vi bygger upp ett kontaktnät med djurägare och hjälper till med förmedling av lämpliga djur. Vi upplever behovet av förmedling som mycket stort från djurägarnas sida. De har framförallt problem att hitta hankatter för avel.

Vi ger avelsråd för att i möjligaste mån undvika inavel och se till att den effektiva populationen och den genetiska variationen inte minskar i onödan. Ett sätt att uppnå detta är att använda många olika hankatter i avelsarbetet. Viktiga egenskaper som motståndskraft mot sjukdomar, goda modersegenskaper och jaktinstinkt underhålls genom ett ändamålsenligt avelsurval. För att skapa utrymme för ett sådant urval efter funktion tillåts stor exteriör variation inom en bred rasram.

För att uppnå avelsmålen ger vi följande råd om avelsurval:

1. Att avla på funktionella katter inom rasramen.
2. Att inte överanvända enskilda hankatter.
3. Att om möjligt resistensavla och inte medicinera i förebyggande syfte. Vaccinering bör endast tillgripas om det rör sig om sjukdom som inte svarar på resistensavel.
4. Att svaga och sjukdomsmottagliga katter liksom katter med medfödda missbildningar inte används i avel.
5. Att aggressiva och skygga katter inte används i avel.
6. Att goda mus- och råttjägare värderas högt.
7. Att goda modersegenskaper värderas högt.
8. Att färg och annan exteriör kuriositet är av starkt underordnad betydelse.

Katthållning

Hur svensk bondkatt bör hållas för att bevara och underhålla dess egenskaper *samtidigt som de lagar och djurskyddsföreskrifter som berör katter efterlevs* framgår av bilaga 2 (Katthållning).

Härstamning

Att idag upprätta ett härstamnings- eller genbanksregister över den svenska bondkatten vore troligen förödande, eftersom vi bara skulle få med en ytterst liten del av populationen. Risken är stor att en betydande del av de katter som verkligen hålls som nyttodjur i gårdsnära miljöer (*in situ*) aldrig kommer med. Då har vi skapat en ny ras med relativt liten genetisk variation istället för att bevara bondkatten som fungerande lantras, med bred genetisk variation.

För att kunna följa populationens utveckling och bedriva avelsarbete är det naturligtvis viktigt att arbeta för en överblick av de bondkatter som finns, deras ursprung och eventuella släktskap. Därför kommer vi att dokumentera de uppgifter som efter hand kommer till vår kännedom med foto, beskrivning, hållande och härstamning. Rastillhörighet bedöms efter helhetsbild.

På grund av kattens levnadssätt går det inte alltid att säga vem som är far till en kull. Vi dokumenterar därför faderskapet enligt följande kriterier:

1. **Känd:** Inga andra möjliga fäder finns, till exempel på ensligt belägen gård med endast en hankatt, eller vid parning under kontrollerade förhållanden.
2. **Grupp:** Då flera möjliga fäder finns på gården eller i byn. Fädernas härstamning ska vara känd, och det ska gå att härleda vilka individer som har ingått i gruppen.
3. **Okänd:** Om ingen främmande hankatt har observerats eller då en katt med okänt ursprung har observerats vid tiden för parning.

Blir läget kritiskt när det gäller antalet bondkatter *in situ* är vi beredda att upprätta ett genbanks-system.

Lantrasföreningen Bondkattens styrelse den 30/9 2020

Eva Averin, ordförande

Bilagor:

1. Rasram
2. Katthållning

RASRAM

Begreppet rasram

En rasram används för att beskriva en lantras. Den är inte fastställd en gång för alla, utan en dokumentation av den variation som, utan känd eller uppenbar inkorsning av annan ras, hittills har kunnat dokumenteras. Den beskriver hur djuren kan se ut, inte hur de ska se ut.

Bakgrund

Svensk bondkatt är namnet på vår inhemska lantraskatt. Begreppet bondkatt ska inte förväxlas med begreppet huskatt.

Bondkatten är ett nyttodjur vars främsta uppgift alltid har varit att hålla magasin, bodar, stallar och stugor fria från möss och råttor. Kattskinn användes på sina håll som pälsfoder eller mot reumatism. Köttet äts inte.

Bondkatten har sina genetiska rötter i de första katter som kom till vad vi i dag kallar Sverige för nästan exakt 2000 år sedan. Redan under tidig medeltid var katten så vanlig att den betraktades som "var mans egendom". En del hankatter rörde sig mellan olika trakter, vilket gynnade det naturliga urvalet och höll tillbaka den lokala inavelsökningen. Enstaka katter har under tidens gång kommit hit från andra länder. Tillkomna katter smälte in i en lantrasprocess där positiva gener gick vidare och negativa slogs ut. Under den långa tid som lantrasprocessen pågått har bondkatterna formats och anpassats till de krav som allmogen (90-95 % av befolkningen) ställde på dem och till den miljö de levde i.

Beskrivning

I äldre litteratur* från tidigt 1700-tal till mitten av 1800-talet framträder en tydlig bild av gamla tiders bondkatt och dess variation före raskatternas tid. Färger och teckningar som finns dokumenterade är grå, svart, röd och vit. Utöver sköldpaddsfärgade förekommer randigt (tigré/spotted) samt marmorerad teckning (tabby). Många katter var vitbrokiga eller hade vita tecken. De allra flesta var korthåriga och betecknades allmänna. Två avvikelser betecknades sällsynta respektive tämligen sällsynta. Den första kallades "angora". Det rörde sig troligen om semi-långhåriga katter med en kraftigare krage och yvigare svans. Den andra kallades "kartäuser" och var askgrå (blå) med mjukare pälsstruktur. Även svanslösa katter eller katter med kort svans, stubbsvans, beskrivs. Dessa variationer är vad som hittills har dokumenterats.

Anlag för semilånghår, kartäuser och stubbsvans finns alltså hos bondkatten, men ska inte renavlas. Undvik därför att para djur med samma avvikelse. Pälsen ska vara funktionell. Den ska värma och skydda och katten ska själv klara av att hålla sig ren och tovfri. Svansen har betydelse för kattens kommunikations- och balansförmåga.

Hanen är vanligtvis större och kraftigare än honan. Viktspannet för en vuxen katt i lagom hull är relativt stort; hane 3-6 kg och hona 2-5 kg.

Bondkatten är, både exteriört och mentalt, en livskraftig och robust katt som är väl anpassad till miljön, klimatet och sin funktion som mus- och råttjägare. Dräktighet och födsel är normalt problemfria och bondkatten har förmåga att ta väl hand om och lära upp sina ungar.

Lantrasföreningen Bondkattens styrelse den 30/9 2020

Litteraturhänvisningar:

Olof Broman, Gyllisvallur, ca 1720

Carl von Linné, Västgötaresa, 1746

Magnus Orrelius, Historia Animalium, 1750

Sven Nilsson, Skandinavisk fauna, 1824

Alexis Noring, Handbok i Husdjursskötsel, 1842

August Holmgren, Handbok i Zoologi, 1867

KATTHÅLLNING

Det är varje kattägares ansvar att följa gällande regelverk och se till att deras djur behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande. Syftet med detta dokument är att visa hur man kan efterleva de lagar och föreskrifter som berör katter, samtidigt som kattarnas naturliga beteende stimuleras och våra avelsmål uppnås genom att viktiga egenskaper bevaras och underhålls. Vi ger följande rekommendationer till djurägare av lantrasen svensk bondkatt:

- Att låta sina katter vistas utomhus och i en sådan miljö att deras naturliga jaktinstinkt och beteende stimuleras. Vill man att katten i första hand ska jaga möss och råttor bör den få vara ute även nattetid, när dessa bytesdjur är mest aktiva.
- Att katter som inte får vistas i boningshuset ges fri tillgång till en skyddad viloplats, där de utan svårighet kan hålla värmen även vintertid.
- Att se till sina katter minst två gånger om dagen och ge dem omvårdnad vid behov.
- Att utfodra sina katter dagligen och se till att de har tillgång till dricksvatten.
- Att inte avmaska sina katter rutinmässigt utan endast vid tydliga symptom eller då parasiter konstaterats genom träckprov.
- Att märka och registrera sina katter om de visar tendens att vandra. På så sätt finns möjlighet att få katten tillbaka eller få reda på vad som hänt med den.
- Att låta fertila katter vistas utomhus är en förutsättning för lantrasens bevarande. Det är tillåtet om oplanerad, oönskad eller överdriven reproduktion förhindras, t ex med preventivmedel. Katter som inte är tänka för avel bör kastreras eller avlivas.
- Att inte hålla fler katter eller föda upp fler kattungar än vad som behövs för att trygga återväxten inom den egna besättningen eller populationen i stort. Om man håller fler än nio vuxna katter eller föder upp fler än tre kullar per år krävs tillstånd från Jordbruksverket.
- Att inte avsiktligt para honkatter yngre än 10 månader och inte låta en hona få mer än en kull per år. Består kullen av fler ungar än behovet, eller vad katthonan bedöms kunna föda upp, kan kullreducering övervägas.
- Att redan tidigt vänja kattungar vid hantering underlättar skötsel och vård senare i livet.
- Att låta unga katter vänja sig vid andra djurslag gör att de i de allra flesta fall lär sig att inte skada smådjur som kycklingar och kaninungar.
- Att gärna vänta ytterligare någon tid utöver lagstadgade 12 veckor med att skilja kattungarna från mamma och kullsyskon, för att gynna deras inlärningsprocess och utveckling. De lär för livet och viktiga instinkter och beteenden stimuleras.
- Att undvika onödigt lidande för katten. Vid sjukdom eller skada ska katten behandlas eller avlivas. Avlivning ska ske så snabbt, smärtfritt och stressfritt som möjligt. Det är tillåtet att som djurägare själv avliva katter på de sätt som anges i Jordbruksverkets föreskrift (se nedan). Saknas nödvändig kunskap anlitas veterinär.

Lantrasföreningen Bondkattens styrelse den 30/9 2020

Lagar och föreskrifter som berör katter:

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om hållande av hundar och katter (SJVFS 2020:8)
- Statens jordbruksverks föreskrifter om tillståndsplikt för viss djurhållning av sällskapsdjur, häst och pälsdjur (SJVFS 2019:27)
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om slakt och annan avlivning av djur (SJVFS 2019:8)
- Lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter